

ARMÁDA A VŠESOKOLSKÉ SLETY

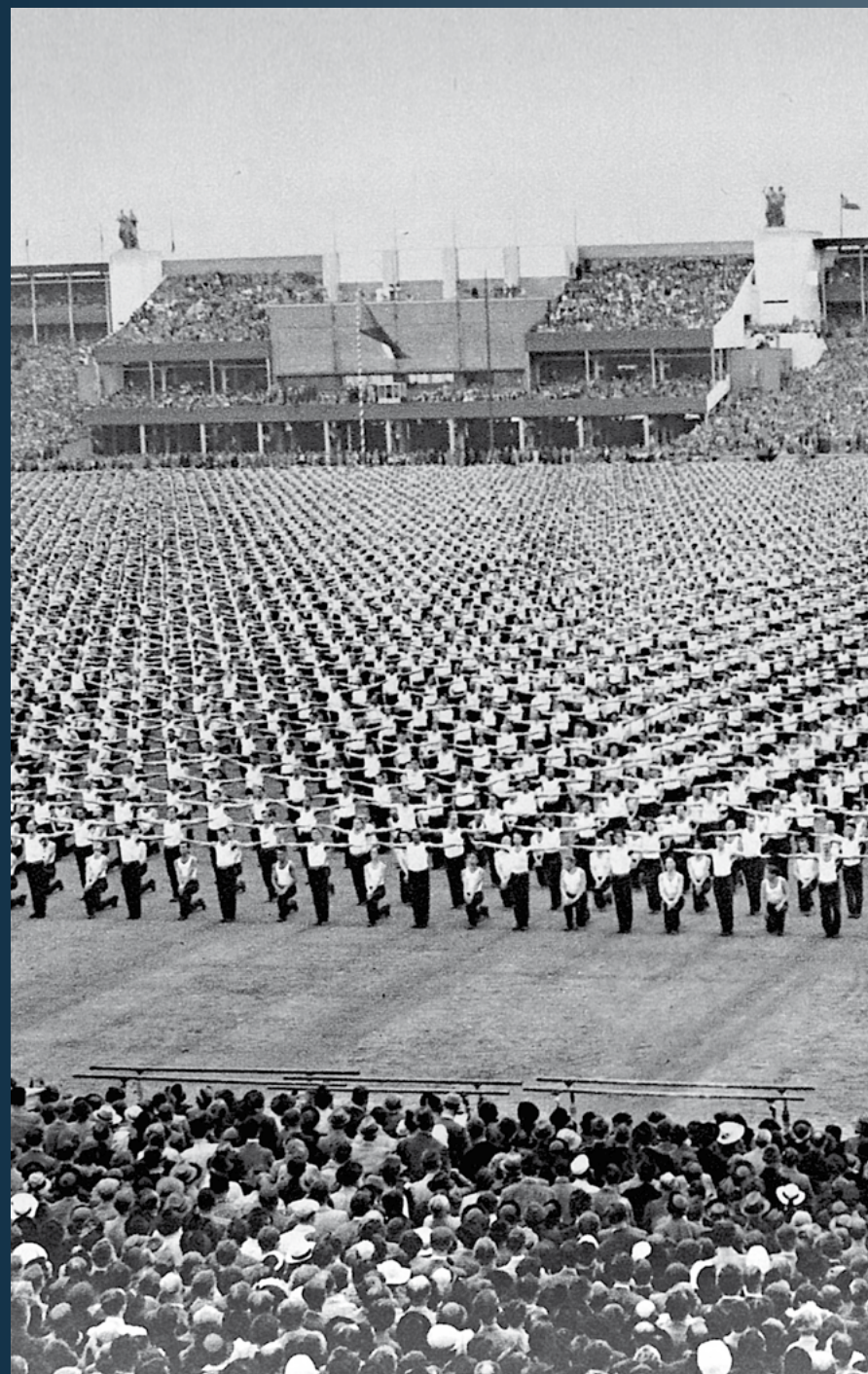

Každý československý legionář dobře ví, že sokolstvo u nás vytvořilo onen silný mravní a fyzický základ, na němž bylo možné vytvořit bezpečnou a účinnou brannou organizaci našeho revolučního hnutí za hranicemi, naše legie...

**podplukovník Rudolf Medek
při VIII. všesokolském sletu v roce 1920**

Již sedmnáctkrát se Praha stala dějištěm všesokolského sletu – nejvýznamnější tělovýchovné a sportovní události s kontinuitou od roku 1882. Historie Sokola trvající 162 let je nejen příběhem naší nejslavnější tělovýchovné a spolkové organizace, ale fakticky i příběhem boje za samostatný a demokratický stát. Sokolové se aktivně podíleli na vytváření československých legií v letech první světové války se stejným zaujetím, s nímž se účastnili bojů o hranice nového státu v letech 1918 a 1919. Po dvacetiletí naplněném tělovýchovnou prací to byli opět sokolové a sokolky, kdo v roce 1938 v době X. všesokolského sletu nejvýrazněji manifestoval připravenost k boji za svobodu Československa. V letech druhé světové války za tyto ideály mnozí z nich zaplatili cenu nejvyšší. I po únoru 1948 zůstávali sokolové a sokolky věrni demokratickým principům, na nichž jejich organizace vždy stála. Po svém nezapomenutelném vystoupení na XI. všesokolském sletu v roce 1948 v duchu těchto ideálů nadále vychovávali – tajně doma i otevřeně v zahraničí – další a další generace chlapců a dívek. České obci sokolské patří i dnes, v roce XVII. všesokolského sletu, významné místo na poli tělovýchovném, sportovním i vzdělávacím. Právě všesokolské slety se staly od roku 1882 nejen výkladní skříní sokolského hnutí a místem setkávání sokolů a sokolek z celého světa, ale i oslavou demokratických a vlasteneckých ideálů, které mu do vínku dali jeho zakladatelé, a které platí i dnes.

V letech první republiky byl Sokol vnímán jako jeden z nejdůležitějších hybatelů vzniku samostatného Československa, jako nositel národní myšlenky a jako prostředek tělesné připravenosti národa. Tomu odpovídaly i vztahy s Ministerstvem národní obrany.

Myšlenka založit tělocvičný spolek se zrodila v prostředí pražských tělocvičných ústavů, kde zájemci za úplatu tužili své tělo pod vedením zkušených cvičitelů, mezi něž patřil i Miroslav Tyrš. O této myšlence jednali Češi společně s Němci. Nemohli se však shodnout na jednacích řeči budoucí společné organizace. V prosinci 1861 proto vznikl Prager Turnverein (Pražský turnerský spolek). Česká odpověď na sebe nenechala dlouho čekat a 16. února 1862 byla založena Tělocvičná jednota Pražská. Nikdo z účastníků ustavující schůze nemohl tušit, že byl právě položen základ nejvýznamnější spolkové organizace v našich dějinách. Záhy začala používat název Sokol jako symbol síly a volnosti a nastoupila dlouhou cestu lemovanou všemi historickými milníky, které od roku 1862 potkaly české země. Předsedou jednoty se stal Jindřich Fügner, jeho náměstkem byl Miroslav Tyrš. Zanedlouho se označení obou funkcí změnilo na starostu a náčelníka. Vydavatel *Národních listů* Eduard Grégr při vzniku jednoty zdůraznil rovnost a bratrství členů spolku, což Fügner doplnil návrhem, aby si členové tykali a oslovovali se bratře. Podobu sokolského kroje posuzovala valná hromada v dubnu 1862. Na žádost Fügnera vypracoval návrhy Josef Mánes.

První desetiletí existence sokolského hnutí po jeho vzniku v roce 1862 probíhalo na pozadí dramatických událostí, které formovaly nejen celé tehdejší Rakouské císařství, a od roku 1867 Rakousko-uherskou monarchii, ale i postavení Čechů v rámci tohoto mnohonárodnostního soustátí. Převratnou dobu počátku 60. let 19. století nazval později Jan Neruda „českým mládím.“ Vznikaly české noviny, zřizovaly se české spolky. Záhy měly Čechy největší síť spolků všeho druhu z celého Rakouska a nejpřednější místo mezi nimi zaujímal Sokol. Prakticky po celou dobu existence sokolské organizace od jejího založení až do února 1948 více jak polovina dospělého členstva necvičila. Tito muži, a od přelomu 19. a 20. století i ženy, se podíleli na jiných, například kulturních aktivitách Sokola a členstvím v Sokole pak především manifestovali své vlastenectví a odhodlání bojovat a bránit zájmy české národní spolutnosti.

1. Starosta Tělocvičné jednoty Pražské Jindřich Fügner (1822–1865)
2. Dne 1. června 1862 proběhlo slavnostní předání praporu, který namaloval Josef Mánes. S hlavním projevem vystoupila matka praporu, Karolína Světlá: „*Jen v těle zdravém a silném přebývá duch zdravý a jen z ducha zdravého prýští se ono blahodárné světlo, ježto budí v národě zárodky budoucnosti blahé.*“
3. Sokolové cvičili nejdříve v soukromém ústavu Jana Malypetra a poté v budově Apolla v Ječné ulici, kde však dostali v dubnu 1863 výpověď. Řešení nabídl Jindřich Fügner, který oznámil překvapeným členům výboru, že zakoupil parcelu, na které má vyrůst nová tělocvična. Dvě stě členů jednoty slavnostně vykopalo základy 3. července 1863. V budově, kterou projektoval v novorenesančním slohu známý architekt Ignác Ullmann, se začalo cvičit v prosinci téhož roku.

17. září 1832 Děčín – 18. srpna 1884 Oetz (Tyrolsko)

Zakladatel sokolského hnutí se narodil do německojazyčné rodiny lékaře. Po brzké smrti obou rodičů vyrůstal v českém prostředí u strýce na Mladoboleslavsku. Během studií na pražských gymnáziích se již identifikoval s českým vlastenectvím. V roce 1850 zahájil studia na právnické fakultě, již po roce ale přestoupil na filozofickou fakultu, kterou dokončil v roce 1855 a v roce 1860 obhájil dizertační práci z filozofie. Toto období se jeví pro Tyršovy budoucí osudy jako klíčové. Sokolská organizace a její ideály se rodily právě v době, kdy se Tyrš intenzivně zabýval filozofií. Od mládí Tyrš obdivoval především antické Řecko. Jedním z hlavních zdrojů jeho filozofie byl díky tomu antický životní ideál harmonie těla a ducha. Stejně jako staří Řekové kladl i Tyrš zájmy obce, vlasti a národa nad osobní zájmy. Antické ideály ale současně kombinoval s moderními myšlenkami předních evropských učenců. Ovlivněn Darwinem Tyrš zdůrazňoval, že dějiny lidstva jsou věčným bojem o bytí a trvání. Rozštěpení veřejného života na český a německý se na začátku 60. let nevyhnulo ani tělocvičným spolkům a Tyrš se spolu se svým budoucím tchánem Jindřichem Fügnerem stal iniciátorem založení Sokola. Tyrš byl zvolen prvním náčelníkem pražské jednoty. Vypracoval české tělocvičné názvosloví a formuloval základní sokolské principy, kdy byla fyzická zdatnost doprovázena estetikou, vlastenectvím a mravními zásadami. Tyrš aplikoval v Sokole Darwinovu vývojovou teorii na praktický program národní emancipace. Význam spolkové činnosti viděl i v tom, že u malých národů rozmnožují sílu národa, jeho udatnost, houževnatost a kázeň. To se mělo naplnit ukázat v letech první světové války, kdy sokolové vstoupili do historie jako zakladatelé československých legií. Zcela v duchu Tyršovy myšlenky silně ovlivněné darwinismem: „*V zdravém těle, zdravý duch; i dodávám v silném těle, silný duch – to budiž především heslem naším. Národ slabochů nikam nedospěje.*“ Vznik československých legií na sokolských základech byl zhmotněním Tyršových snah o to, aby se Sokol stal základnou brannosti národa. V létě 1884 zasáhla sokolskou organizaci zpráva o Tyršově tragickém úmrtí v rakouském Oetzu. Jedním ze sokolů, který přispěl na převoz ostatků do Čech, byl T. G. Masaryk.

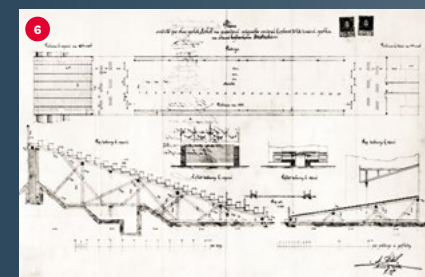
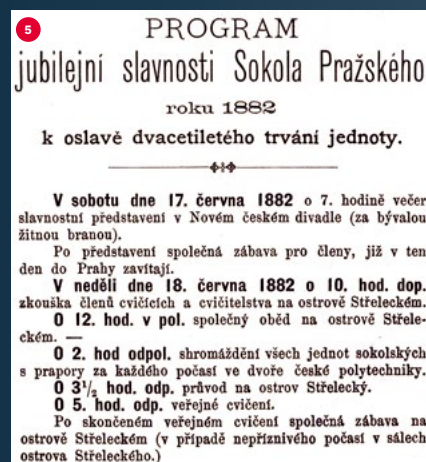
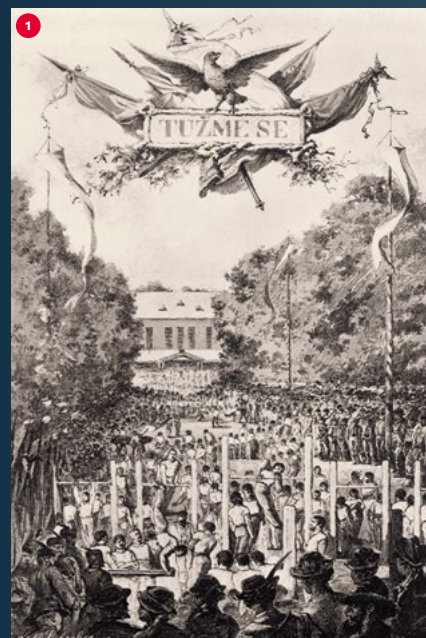

1. Čtyřicetiletý Miroslav Tyrš v roce 1872
2. Děčínský zámek – rodiště Miroslava Tyrše

Po porážce Rakouska v prusko-rakouské válce v roce 1866 využili představitelé uherské nacionální politiky oslabení Rakouska a vynutili si rakousko-uherský dualismus. V české národní politice díky tomu citelně poklesla loajalita k habsburskému trůnu. Přelom 60. a 70. let 19. století znamenal mohutný vzestup sokolství, který odpovídal vzdemuté vlně nacionalismu a horečné snaze české politiky přinést českým zemím politickou a kulturní autonomii, která by se blížila uherské.

K dvacátému výročí založení sokolského hnutí se Miroslav Tyrš rozhodl uspořádat velké veřejné vystoupení. V dubnu 1882 se starostovi Sokola Pražského podařilo pronajmout cvičiště měšťanského ostrostřeleckého sboru na Střeleckém ostrově. Od pátku 16. června 1882 vítali pražští sokolové své bratry z Čech, Moravy, Lublaně, Záhřebu, Vídně a USA. V neděli odpoledne prošel Prahou sokolský průvod, kterého se zúčastnilo 1600 krojovaných sokolů ze 76 jednot. Na Střeleckém ostrově pod Tyršovým vedením nastoupilo 696 cvičenců k prostným a 40 družstev k ukázkovým cvičením na náradí. Jejich vystoupení sledovalo téměř 3500 diváků. Nikdo tehdy netušil, že byl právě postaven základ tradici, která přetrvá do 21. století, a která se stane doslova výkladní skříní sokolského hnutí. Den po slavnosti, která vešla do dějin jako první všesokolský slet, pronesl Miroslav Tyrš v Měšťanské besedě k sokolům tato slova: „*Bratří, též my sešli jsme se poprvé k Olympiijím svým, abychom svědectví o tom vydali, jak také my sílu a odvahu mužnou pěstujeme...*“

Při příležitosti dvacetiletého jubilea sokolské organizace do Prahy zavítali i představitelé zahraničních sokolských jednot. Jednoty vznikaly téměř všude, kde žila česká menšina. Pro zachování české národní identity měly velký význam. Největšího rozkvětu dosáhlo zahraniční sokolské hnutí ve Spojených státech amerických. První jednotka vznikla v St. Louis již v únoru 1865, o rok později následovala v Chicagu a postupně se tvořily další a další. V srpnu 1878 se v Chicagu sešli delegáti 10 sokolských jednot, aby založili vlastní ústřední organizaci – Národní jednotu sokolskou. Světový rozměr ale získalo sokolské hnutí především svojí zakladatelskou misí ve slovanských zemích, kde sokolské spolky převzaly důležitou funkci při snahách o národní sebeurčení a nezávislost jednotlivých států. Nejstarší zahraniční sokolský spolek vznikl již v roce 1863 ve slovinské Lublani.

1. První slet na Střeleckém ostrově 18. června 1882
2. Vstupenka na slet v roce 1882
3. Jízdenka na vlak pro účastníky sletu
4. Cvičitelští sbor Sokola Pražského v roce 1882 (uprostřed Miroslav Tyrš)
5. Program I. všesokolského sletu
6. Plán cvičiště na Střeleckém ostrově v roce 1882

Zlomem v pojetí Tyršovy sokolské brannosti se stal válečný rok 1866. Po zdrcující vojenské porážce v létě 1866 bylo jasné, že dosavadní víceméně centralistické uspořádání státu již není udržitelné. Požadavky Maďarů na přestavbu říše byly vyslyšeny a monarchie se rozdělila na dvě části: neuherské Předlitavsko, kde zůstal zachován vliv Vídně, a Zalitavsko (Uhry), kde se do stejného postavení dostaly špičky maďarské společnosti. Obě části nadále spojovala osoba panovníka a společná ministerstva války, financí a zahraničních věcí. V roce 1867, tedy rok po prohrané prusko-rakouské válce, připravil Miroslav Tyrš systém vojenských cvičení v Sokole zahrnující mimo jiné pořadová cvičení, cvičení s ručnicí včetně střelby a šermu bodákem. Systém se nakonec sice nerealizoval, trvalou hodnotou těchto pohnutých měsíců ale zůstalo české vojenské velení a názvosloví. Miroslav Tyrš jej vypracoval v roce 1867 a o rok později vyšlo tiskem v nakladatelství Edvarda Grégra pod názvem *České velení a názvosloví vojenské dle reglementů a polní služby c. k. pěchoty rakouské*. Tyrš jistě netušil, že jeho české velení a názvosloví o padesát let později přezvou vznikající československé legie a že z něj bude vycházet ve třetím tisíciletí i Armáda České republiky.

Myšlenka brannosti zůstala v Tyršově sokolství pevně ukotvena a projevila se i v programu všesokolských sletů na přelomu 19. a 20. století, zatím v podobě sletových scén. V rámci V. všesokolského sletu se v roce 1907 uskutečnila první z nich, nazvaná *Šachový turnaj*. Mohutná scéna představovala rekonstrukci bitvy husitů s německými křižáky krále Zikmunda Lucemburského u Německého, dnes Havlíčkova Brodu v roce 1422. Vlastní bitva byla stylizována do podoby šachové partie, při níž byl Zikmund poražen třicátým druhým tahem.

Kladné ohlasy veřejnosti vedly organizátory následujícího sletu k zařazení další obdobné scény. V roce 1912 se tak stala jedním z významných okamžiků VI. všesokolského sletu scéna nazvaná *Marathón*. V roce nedožitých 80. narozenin Miroslava Tyrše chtěli organizátoři touto scénou připomenout i jeho obdiv k antickému Řecku. Součástí scény oslavující vítězství řeckých vojsk nad Peršany u Marathónu byly i atletické závody v pětiboji. Dodnes je vnímána jako nejnápaditější ze všech scén provázejících všesokolské slety až do roku 1948.

1 Cvičení jednotlivce, dvojice, členů a čty.

I. Oddělení. Vycvičení vojína.

Hlava první.

Vycvičení jednotlivce.

§. 1. Průprava.

1. Pohov! Ruýt!
2. Pozor! Šašt! Ašt!

§. 5. Pochod v před a v zad.

1. Pochodem — po-chod! Marschieren — marš! Zastavit — stát! Šašt!
2. Zkrátit — krok! Berührt den Schritt!
3. V plný — krok! Im vollen — Schritt!
4. Zménit — krok! Wechselt — Schritt!
5. V zad — po-chod! Rückwärts — marš! Zastavit — stát! Šašt!

2

3

4

5

1. České vojenské velení vytvořené Miroslavem Tyršem
2. Pohlednice z V. všesokolského sletu v roce 1907
- 3.–4. Sletová scéna *Šachový turnaj* na V. všesokolském sletu v roce 1907
5. Autorem plakátu sletové scény *Marathón* byl v roce 1912 Alfons Mucha

Na přelomu 19. a 20. století již sokolská organizace dominovala českému spolkovému životu. Především ve větších obcích a menších městech se sokolské jednoty stávaly středisky místního společenského života. Počtem členů, poměrně hustou sítí svých jednot, rozmanitou činností, rostoucím majetkem a v neposlední řadě rozměrem a popularitou sletů začala Česká obec sokolská, která vznikla v roce 1904 sloučením všech sokolských jednot v českých zemích, překračovat horizont pouhého tělocvičného spolku. Sokolství se stalo fenoménem, který pevně zakotvil v povědomí české veřejnosti. Pohled na sevřené řady sokolských cvičenců, půvabná cvičení žen i dojmavá cvičení žactva měl značný psychologický účinek. To vše přispívalo k pocitu národního sebevědomí a hrdosti. Sokolské slety však byly především největším svátkem sokolství.

V době konání VI. všesokolského sletu v roce 1912 přihlížel britský novinář a historik Henry Wickham Steed slavnostnímu průvodu Prahou, kterého se účastnilo na 17 000 sokolů z celého světa, tu se přitočil k tehdejšímu poslanci říšské rady ve Vídni (a budoucímu prvnímu předsedovi československé vlády) Karlu Kramářovi a řekl: „*To nejsou gymnasté, to je armáda*“. Odpovědí mu bylo: „*Ano, budou-li mít patřičné zbraně, mohou něco znamenat i v evropské válce*“.

O pouhé dva roky později se Evropa a záhy téměř celý svět propadly do válečného šílenství, které nemělo do té doby obdoby. Miliony mužů rukovaly do zákopů Velké války, jak se tenkrát nazývala, protože si nikdo nedovedl představit, že přijde další ještě větší světový konflikt. V červenci 1914, v prvních dnech války, se v Paříži vytvořila skupina Čechů, jejichž základ tvořili členové pařížského Sokola a krajanského spolku Rovnost. Dne 31. srpna 1914 vznikla v Bayonne v rámci francouzské Cizinecké legie rota o 250 mužích, která přijala název podle svého sokolského pozdravu – rota Nazdar. Z gymnastů se tak stalo skutečné vojsko, první vojsko neexistujícího státu, který měl vzniknout až o dlouhé čtyři roky později. Ve stejné době jako ve Francii se aktivovali i čeští krajané v Rusku. První jednotkou se stala Česká družina. I v jejích řadách působil mnoho sokolů. Sokolství představovalo jednu z důležitých spojnic mezi domácím a zahraničním odbojem.

1. Přísaha České družiny v Kyjevě 28. září 1914 (11. října podle tehdejšího v Rusku používaného kalendáře)
2. Čeští dobrovolníci s praporem pařížského Sokola před vstupem do Cizinecké legie v roce 1914
3. Sokolské cvičení československých legionářů v Omsku v červnu 1919
4. Obraz *Za svobodu* jednoho ze zakladatelů československých legií v Itálii Břetislava Bartoše se stal symbolem zahraničního odboje. Ústřední postavou je muž v sokolském kroji.

Souběžně se vznikem československého státu vyvstala potřeba urychleného vytvoření vlastní armády. Nejvyšším správcem čs. vojsk byl od 28. října starosta České obce sokolské Josef Scheiner. První jednotky zajišťující pražskému Národnímu výboru vojenskou moc tvořili kromě rodícího se domácího vojska především dobrovolníci. Nejvýznamnější úlohu mezi nimi hráli právě sokolové, kteří se od 28. října podíleli na pořádkové a strážní službě nového státu. Již 28. října 1918 rozhodlo vedení České obce sokolské vytvořit pod vrchním velením náčelníka Jindřicha Vaníčka tzv. Národní stráž. Pomocí sokolů bylo zapotřebí. Rodící se republice chyběly mocenské opory, především armáda, protože legionáři, kteří se měli stát jejím základem, se ještě nestačili vrátit do vlasti. Přitom bylo nezbytné zabránit případnému chaosu. V jednotkách sloužili i členové dalších spolků, ale převážnou část jejich příslušníků tvořili právě sokolové. Česká obec sokolská také „propůjčila“ strážím svoji organizaci od předsednictva přes župy až po jednoty. Veliteli vznikajících jednotek se stali převážně starostové a náčelníci sokolských žup a jednot. Národní stráž se podílela na odzbrojení vojenských jednotek složených z rakouských, maďarských a rumunských vojáků, které se nacházely v říjnu 1918 v Čechách a na Moravě. Dále zajistily a střezily sklady potravin, zboží a surovin, zbrojnice, průmyslové objekty, nádraží, železnice, komunikace, hlídaly kláštery, zámky, obrazárny, knihovny a archivy, aby nedošlo ke ztrátám na kulturním dědictví a k vývozu vzácných uměleckých předmětů ze země. Národní stráž zajišťovala pořádek do počátku prosince, kdy jejich úkoly postupně přebíraly vojenské a policejní jednotky.

Ukončením činnosti Národních strážů úkoly sokolů při zajišťování státní moci neskončily. Mezi listopadem 1918 a únorem 1919 vytvořili sokolové spolu s příslušníky České obce střelecké a Svazu dělnických tělocvičných jednot čtyři pluky Stráže svobody, které se záhy zapojily do bojů na Slovensku. V červnu 1919 předsednictvo České obce sokolské dokonce „uznává vážnost chvíle a povinnost sokolskou, usneslo se provést mobilizaci svých řad pro služby vlasti.“ Celkem na Slovensku bojovalo na 13 000 sokolských dobrovolníků, kteří v roce 1918 tvořili plných 60 % a v roce 1919 40 % bojujících československých jednotek.

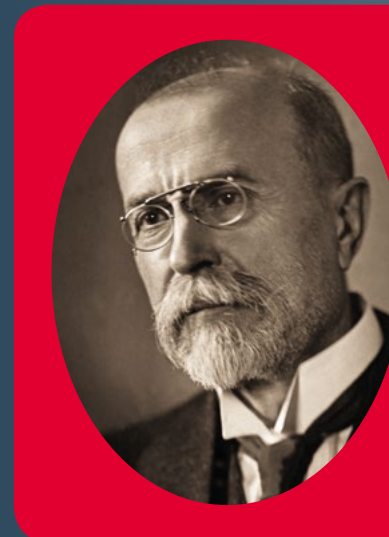
- 1.–2. Starosta Sokola Josef Scheiner byl jmenován generálním inspektorem československé branné moci. Dne 8. listopadu 1918, v den výročí bitvy na Bílé hoře, přísahal československé vojsko před sokolským praporem na Staroměstském náměstí.
3. Od 29. října 1918 plnila úkol ochrany Pražského hradu Sokolská stráž čítající 34 mužů.
4. Bojů na Slovensku se účastnily čtyři pluky Stráže svobody tvořené většinou sokoly.

7. března 1850 Hodonín – 14. září 1937 Lány

Historie Sokola je neodmyslitelně spjata s celou řadou významných osobností. Na prvním místě je třeba jmenovat prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Zanícený sokol tvrdil, že bez nějakého sportu nemůže zdravý člověk žít a vybízel: „Sokolovat! Já sám sokoluju, začal jsem sokolovat od 13. roku, buď v Sokole, nebo doma.“ O sokolech říkal: „Každý pravý, uvědomělý sokol bude strážcem, tedy politickým a sociálním pracovníkem naší republiky, naší demokracie.“

Veřejná angažovanost logicky vedla Tomáše Garrigua Masaryka do světa politiky. Do společenského povědomí vkročil kritikou pravosti Královédvorského a Zelenohorského rukopisu, na sklonku 19. století se neváhal postavit dobovým antisemitickým předpoklům, když se veřejně zastal Leopolda Hilsnera. V posledních letech Tyršova života se s ním často setkával na univerzitě. V roce 1884 vstoupil do Sokola Pražského, aby o šest let později přestoupil do malostranské jednoty, jejímž členem zůstal až do smrti. Jeho manželka, Charlotta Masaryková, byla zakládající členkou ženského odboru malostranského Sokola a jednotu navštěvovaly i Masarykovy děti Alice, Olga, Herbert a Jan. Masarykovým heslem bylo: „Bez sokolování, bez nějakého sportu, zdravý člověk, myslím, ani žít nemůže, alespoň by neměl.“

V roce 1891 se stal poslancem vídeňské říšské rady i pražského zemského sněmu, po dvou letech se ale mandátů pro neshody s mladočeskou stranou vzdal. Do říšské rady pak byl zvolen znovu v letech 1907 a 1911. V obou letech vedli agitaci za jeho zvolení za skupinu valašských měst představitelé místních sokolských jednot. V době, kdy byl poslancem říšské rady, navštěvoval s Karlem Kramářem a dalšími poslanci cvičební hodiny Sokola Vídeň. Po vypuknutí první světové války se stal hlavním představitelem zahraničního odboje. V listopadu 1918 byl zvolen prvním československým prezidentem. Prezidentský mandát obhájil v letech 1920, 1927 a 1934. Tomáš Garrigue Masaryk je jedním ze zakladatelů samostatného Československa a symbolem demokratického státu.

1. T. G. Masaryka vidíme na fotografii cvičenců malostranského Sokola z roku 1894 ve druhé řadě shora jako třetího zleva.
2. Zástupy sokolů se účastnily i příjezdu T. G. Masaryka do Prahy 21. prosince 1918.
3. Prezident T. G. Masaryk na slavnostním otevření sídla Československé obce sokolské v Tyršově domě v roce 1925
4. Prezident T. G. Masaryk na tribuně sletového stadionu v roce 1920

Bezprostředně po vzniku Československé republiky přišel náčelník Československé obce sokolské Jindřich Vaníček s myšlenkou uspořádat první svobodný slet v roce 1920. V atmosféře poválečného nedostatku i bojů o hranice a charakter nového státu, kdy tuto myšlenku považovali za nerealizovatelnou i představitelé vlády, dokázal s doslova buldočí zatvřelostí, že uspořádat slet je nejen možné, ale že se v rámci příprav sletu může téměř celý národ nadchnout myšlenkou jeho realizace. Toto úsilí pak nejlépe symbolizovalo tradiční sokolské heslo na bráně borců sletového stadionu: Tam svět se hne, kam se síla napře.

VII. všesokolský slet měl v roce 1920 prokázat sílu sokolstva a přispět ke konsolidaci obce, oživit cvičení sokolských jednot, ale také ukázat národnostním menšinám i zahraničí schopnost Čechů a Slováků normálního občanského života v novém státě. Proto měli zástupci vlády o úspěch sletu velký zájem, současně se ho ale, vzhledem k zásobovacím a dopravním potížím, obávali. Za pomoci Ministerstva národní obrany byly z budoucího sletišťe – Letenské pláně – odstraněny provizorní válečné nemocniční budovy a vystavěny dřevěné tribuny. Ubytovací odbor zajistil 66 tisíc lůžek v soukromí a školách. Ubytování a stravování u polních kuchyní zapůjčených armádou si hradili účastníci sletu sami. Američtí sokolové vypomohli půjčkou padesát tisíc dolarů, z nichž polovinu věnovali později Sokolu jako dar. Vlastní sletové slavnosti byly zahájeny 25. června cvičením sokolské mládeže, příští den vystoupila armáda. Ve dnech 27. až 30. června se uskutečnila cvičení mužů a žen a sletové závody. V hlavních dnech sletu cvičilo na Letné na 70 000 cvičenců a cvičenek. Závěrečného průvodu se poprvé zúčastnily také ženy. Poprvé také zazněl pochod Josefa Suka *V nový život*. VII. slet splnil veškerá očekávání, ale současně jasně ukázal, že Letná je pro rozměr sokolských sletů poněkud těsná. Navíc budovat po každé zbrusu nové cvičišťe v místě, kde se konala celá řada dalších sportovních akcí, bylo organizačně složité a nákladné.

Do příprav sletu se československá branná moc nezapojila pouze ve formě organizační pomoci. Součástí sletu se poprvé v historii stalo vystoupení armády, kterého se zúčastnilo více než 2500 mužů. V tělocvičné části vojáci cvičili prostná, na gymnastickém nářadí a závodili v běhu. Ve vojenské části předvedli rozcvičku, boj bodákem a cvičení s puškou. Vědecký ústav vojenský navíc připravil sletovou scénu s ukázkou Žižkova tažení do Uher v roce 1423. Sletové obecnstvo přijalo vystoupení armády s nadšením a ocenilo je vřelým potleskem. Pro rodící se armádu nového státu to byl v poválečné atmosféře silně ovlivněné pacifismem výjimečný okamžik.

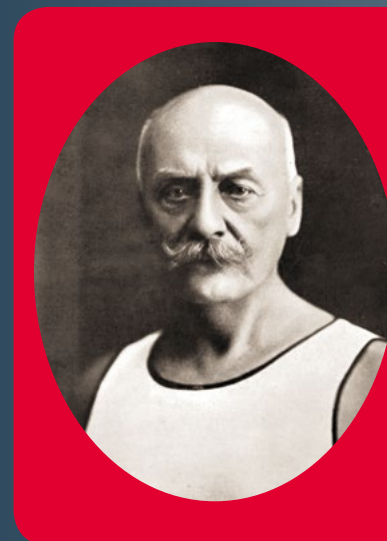
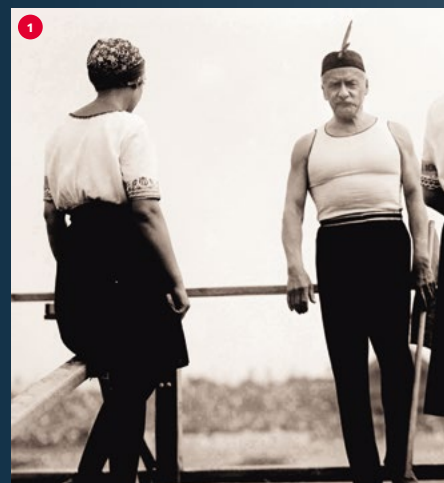

1. Armádní skladba na VII. všesokolském sletu v roce 1920
2. Ústředním prvkem sletové scény byla v roce 1920 socha Matky vlasti.
3. Hlavní sletový den v roce 1920
4. Vojenská sletová scéna z husitských válek

1. ledna 1862 Praha – 2. června 1934 Praha

V celé historii sokolského hnutí nenajdeme nikoho, kdo by lépe ztělesňoval Tyršovo heslo Kde stanutí, tam smrt! V roce 1879 vstoupil jako sedmnáctiletý do smíchovského Sokola, aby se o pouhých devět let později stal jeho náčelníkem. V roce 1889 vedl jedno ze tří družstev při památném zájezdu do Francie na soutěže pořádané Unii francouzských gymnastů. V roce 1891 jej tehdejší jednatel Sokola Pražského Josef Scheiner navrhl do funkce náčelníka této nejstarší a nejvýznamnější sokolské jednoty. Setkali se tak dva muži, kteří přivedli sokolskou organizaci na výsluní českého společenského života. Ačkoliv se v historii Sokola zmiňují především jeho zakladatelé Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner, ideu sokolství vnesla do každodenního života české společnosti svojí neúnavnou a systematickou prací až další generace v čele s Josefem Scheinerem a Jindřichem Vaníčkem. Pod jejich vedením se stal Sokol ještě před vypuknutím první světové války zdaleka největším českým spolkem. V pouhých 30 letech byl Vaníček v roce 1892 zvolen náčelníkem České obce sokolské. Tuto funkci zastával neuvěřitelných 38 let. Ve snaze přinést nové podněty odjel v roce 1895 na studia do proslulé francouzské vojenské tělocvičné školy v Joinville. Po návratu doplnil sokolská cvičení o šerm fleretem, rohování (box) a šerm dlouhou a krátkou holí. Na přelomu století rovněž podporoval zřizování ženských odborů v sokolských jednotách. V rámci sokolstva se tak stal jedním z propagátorů ženské emancipace. Význam Jindry Vaníčka snad nejlépe ukazuje změna, jakou v jeho éře prošly všesokolské slety. Na prvním, kterého se Vaníček osobně účastnil, vystoupilo v roce 1882 celkem 720 cvičenců. Na tom posledním, který vedl v roce 1926 poprvé na Strahově, již více než 80 000. Vaníček vedl osobně šest všesokolských sletů a právě on z nich vytvořil skutečnou výkladní skříň hnutí. Své schopnosti uplatnil i po roce 1918 ve službách Československé republiky. V převratových dnech října 1918 se stal velitelem Národních stráží tvořených zejména sokoly, které zajišťovaly pořádek a v kritických okamžicích nahrazovaly policii i armádu. V prosinci 1918 jej ministr národní obrany jmenoval náčelníkem odboru pro tělesnou výchovu, který o rok později zřídil Vojenskou školu pro tělesnou výchovu. Jedním z hlavních úkolů odboru ale bylo vytvoření nového českého vojenského názvosloví. Základem se stala propracovaná sokolská terminologie, na jejíž podobě se významně podílel právě Jindřich Vaníček.

V roce 1930 se bratr Jindra po 38 letech rozloučil s funkcí náčelníka ČOS. O čtyři roky později, 2. června 1934, zemřel. Sokolstvo opustil muž, který vždy dokázal odhadnout, jakým směrem se bude ubírat vývoj, a nasměrovat tímto směrem Sokol.

1. Jindra Vaníček na náčelnickém můstku při VII. všesokolském sletu v roce 1920
2. Družstvo vedené Jindrou Vaníček (uprostřed) na soutěži v Paříži v roce 1889

Když 13. prosince 1918 jmenoval ministr národní obrany František Klofáč náčelníkem odboru pro tělesnou výchovu mládeže Jindřicha Vaníčka, podřídil mu rovněž komisi pro názvosloví. Odbor zodpovídal především za rozvíjení tělesné výchovy v armádě vycházející ze zkušeností legií stojících na sokolských základech. Spolupráce vojenských útvarů s místními sokolskými jednotami sice fungovala, záhy se ale projevil nedostatek instruktorů. Ve Strakově akademii se proto uskutečnil za spolupráce Československé obce sokolské první čtyřtýdenní tělocvičný kurz. Agilní Vaníček organizoval současně v roce 1919 úspěšně československé výpravy na tzv. Pershinovu olympiádu armád Dohody do Paříže a do Říma.

Vaníčkovu odboru bylo svěřeno i vybudování a organizace vojenského školství. Stál tak mimo jiné u zrodu Válečné školy či Vojenské akademie v Hranicích na Moravě. V roce 1919 vznikla v Praze Vojenská škola pro tělesnou výchovu. Jejím prvním úkolem bylo, aby měl každý vojenský útvar jako instruktora tělesné výchovy alespoň jednoho absolventa školy. S tímto cílem škola postupně zavedla v Praze a v Brně tříměsíční kurzy a rovněž připravila lyžařské a horelezecké armádní kurzy pro instruktory. První lyžařský kurz začal 31. prosince 1919 ve Špindlerově Mlýně. V roce 1920 vydal odbor prozatímní předpis o vojenské tělesné výchově. Lhostejnost k armádě a nechuť k vojenské službě, která provázela první poválečné roky, se snažil odbor zmírnit prostřednictvím vystoupení vojenských oddílů na různých závodech. Tím hlavním se stala v roce 1920 již zmiňovaná účast na VII. všesokolském sletu. Od 29. července do 5. srpna 1923 se uskutečnily první závody československé branné moci a o rok později se vojáci zúčastnili soutěží na olympijských hrách v Paříži. Na těch dalších v roce 1928 v Amsterdamu již získal štábní kapitán František Ventura s koněm Eliotem zlatou olympijskou medaili v parkuru.

Jedním z hlavních úkolů odboru bylo vytvoření nového českého vojenského názvosloví a povelového systému. Základem se stala propracovaná sokolská terminologie, na jejíž podobě se významně podílel právě Jindřich Vaníček. Do vojenské přešla nakonec pouze s drobnými změnami. Např. z pochodem pochod se z důvodů přízvuku a rytmiky stalo pochodem v chod. Názvy, které si ruské legie odvodily z ruštiny, nebyly až na výjimky přejaty, ale nahrazeny novými českými. V listopadu 1927 Vaníčkovu za jeho devítiletou práci pro československou armádu poděkoval osobně i prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

1. Instruktoři Vojenské tělocvičné školy – vedoucím instruktorem školy byl první sokolský olympionik, štábní kapitán František Erben, který se zúčastnil již druhých olympijských her v Paříži v roce 1900.
2. Výcvik ve Vojenské tělocvičné škole

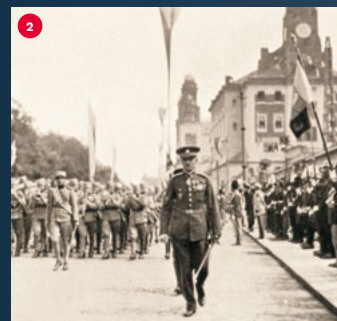
PRVNÍ ZAHRANIČNÍ ARMÁDA NA SLETU

Novinkou VIII. všesokolského sletu se stalo v roce 1926 první vystoupení zahraniční armády na území Československé republiky. Z Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců (od roku 1929 Jugoslávie) přijela na slet armádní výprava reprezentující společenství v rámci Malé dohody. Veřejnost přivítala hosty, kterými byli kromě 200 mužů pěchoty, 59 námořníků, 40 vojenských akademiků a 51 hudebníků i představitelé vlády, s nebývalým nadšením. Davy lemovaly celou trasu pochodu z Wilsonova nádraží přes Václavské náměstí, kolem Národního divadla, přes Staroměstské náměstí do místa ubytování v Karlínských kasárnách. Velké ovace sklídilo i jejich vystoupení na sletovém stadionu.

Součástí sletového programu se stala i návštěva výboru Československé obce sokolské a dalších účastníků sletu z domova i ze zahraničí u hrobu Neznámého vojína v kapli Staroměstské radnice. Pražský primátor a člen Sokola Karel Baxa při té příležitosti řekl, že sokolstvo bude vždy připraveno k obraně svobody národa.

Československá branná moc připravila pro vlastní slet bojovou ukázkou, do které se přímo na stadionu zapojila pěší rota, četa těžkých kulometů, cyklistická eskadrona, jízdní četa, eskadrona obrněných aut a tanková četa. Mimo stadion pak i letectvo a dělostřelectvo. Organizačně nesmírně náročnou ukázkou velel velitel 1. pěší brigády v Praze, legionář a sochař plukovník Václav Alexandr Šidlík. Konec ukázky byl spolu s přehlídkou československé a jugoslávské armády i závěrem celého sletového programu.

O šest let později se na IX. všesokolském sletu v roce 1932 během dvou dnů představila kromě jugoslávské armády i rumunská a návštěvníci tak mohli sledovat celou Malou dohodu. Československá armáda se představila ve formě tělocvičného vystoupení a ukázek pěchoty, jezdeckva, dělostřelectva a letectva zastoupeného osmdesáti letouny. Cvičení armády nemělo tentokrát ani tak ukázat připravenost k boji, jako spíše vliv Tyršovy myšlenky národní brannosti na činnost vojska.

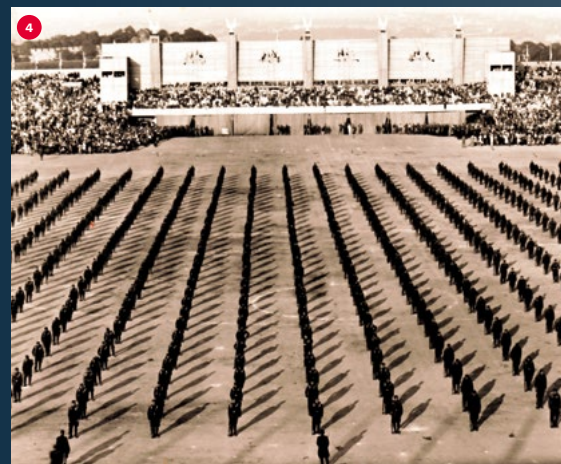
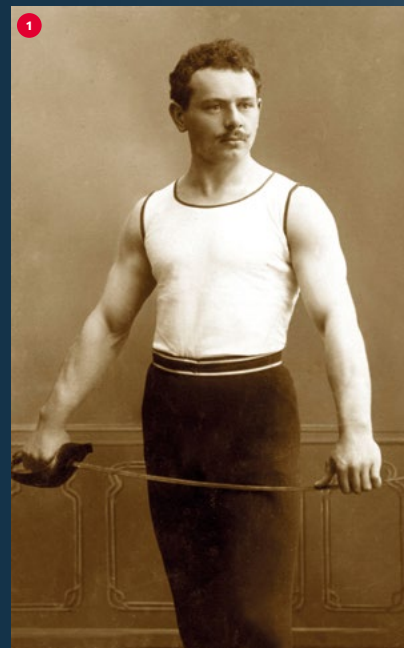

1. Náčelník Československé obce sokolské Jindra Vaníček s jugoslávskými námořníky na VIII. sletu v roce 1926
2. Příjezd jugoslávské armády na IX. všesokolský slet v roce 1932
3. Skladba jugoslávského námořnictva v roce 1932
4. První vystoupení jugoslávské armády v roce 1926

Historii všesokolských sletů si dnes můžeme připomenout mimo jiné i prostřednictvím sletových památníků, bohatě textově i fotograficky vybavených knih, které vznikaly krátce po skončení každého sletu. Odráží se v nich i vztah obyvatelstva a sokolstva k armádě v letech meziválečného Československa. V roce 1920 nadšení z role legií a Sokola při vzniku československého státu, v roce 1926 z první účasti zahraniční armády, která lidem dávala jistotu, že nejsme sami. Rok 1938 probíhal v atmosféře blížící se války a armáda i národ na sletu prezentovaly připravenost bránit svůj stát. IX. všesokolský slet v roce 1932 ovlivnila hospodářská krize, z pohledu mezinárodně politické situace byl ale tím nejkřivnějším. Armádní vystoupení proto kladlo důraz na význam brannosti pro činnost vojska. Tomu odpovídal i příspěvek náčelníka Hlavního štábu branné moci armádního generála Jana Syrového ve sletovém sborníku nazvaný Tělesná výchova a armáda.

Člen Sokola a bývalý legionář si uvědomoval více než kdo jiný význam, jaký mají tělovýchovné organizace pro brannost národa i armádu jako takovou: „Nelze ani dost zdůraznit, jak veliký význam má tělesná výchova pro armádu. Vedení armády, jež nese odpovědnost za obranu státu, musí mít vrcholný zájem o brannost národa, musí se starat o to, aby celý národ byl zdravý a zdatný. Armáda potřebuje brance zdravé a zdatné, schopné snášet námahu a odolávat únavě, silné duchem. A jsou to právě tělovýchovná a sportovní sdružení, jež vychovávají dorost, který má všechny předpoklady pro snadné plnění občanské povinnosti – vojenské služby. Ona zvyšují tělesnou sílu, zdatnost a vytrvalost cvičence. Odchovanec tělocvičných jednot přináší s sebou smysl pro kázeň, proto mnohem lépe snáší tuhou kázeň vojenskou. Z těchto důvodů nemůže být armádě jedno, zda se branci účastnili cvičení v některé tělovýchovné organizaci či nikoli. Osud našeho státu bude záviset ve velké míře na tom, jak tělovýchovné a sportovní organizace budou mládež vychovávat v zásadách mravních a vlasteneckých.“

Pouhého půl roku poté, co byla napsána tato slova, se moci v sousedním Německu chopili nacisté a svět se začal blížit k druhému celosvětovému konfliktu. Na domácí frontě i všech frontách válečných se do něj zapojily i tisíce mladých Čechoslováků.

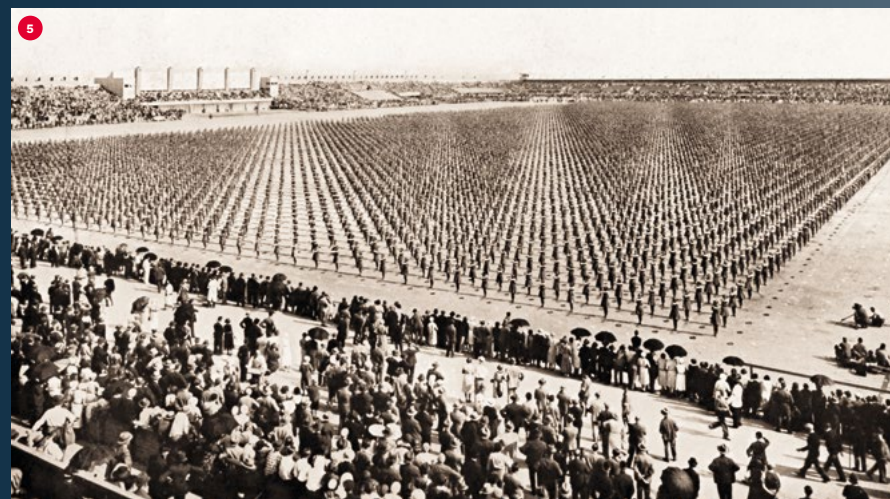

1. Pozdější náčelník Hlavního štábu čs. branné moci Jan Syrový byl již od mládí nadšeným členem Sokola.
- 2.–3. Poblíž dejvické budovy Ministerstva národní obrany se nacházelo letní cvičiště Sokola Praha Dejvice.
4. Armádní skladba na IX. všesokolském sletu v roce 1932

Hlavním nositelem snah o zavedení povinné branné výchovy pro mládež od 18 do 20 let se stal Svaz československého důstojnictva. Jeho vedoucí postavení bylo zpočátku příčinou pasivního přístupu sokolstva k branné a předvojenské výchově. Čelní představitelé Československé obce sokolské se považovali, po službách, které sokolové poskytli vlasti, za neprávem upozaděné a činili si sami nárok na vedoucí úlohu při předvojenské přípravě mládeže. Zlomovým okamžikem se stal až rok 1933 a lednový nástup Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu. Bezprostřední ohrožení republiky znamenalo pro řadu zainteresovaných uvědomění si významu povinné branné výchovy obyvatelstva. Dosavadní lhostejnost řady z nich nahradila horečná aktivita. Branná výchova měla obsahovat mravní a tělesnou výchovu. Mravní výchova se měla šířit především prostřednictvím tisku, rozhlasu a filmu. Tělesnou výchovu měly zabezpečit školy a tělovýchovné a sportovní organizace.

Snahy o uzákonění povinné branné výchovy obyvatelstva a předvojenské přípravy mládeže vyústily v říjnu 1933 v založení Výboru pro zvýšení brannosti lidu, sestávajícího ze zástupců Svazu čs. důstojnictva, Československé obce sokolské, Čs. národního svazu střeleckého, Čs. obce střelecké, Svazu národních gard RČS, Čs. obce legionářské, Svazu dělnických tělovýchovných jednot, Orla a dalších organizací.

Náčelník hlavního štábu československé branné moci arm. gen. Ludvík Krejčí si uvědomoval důvody vedoucí k prodlevám: „Zatím co v jiných státech byly požadavky armády pokládány za samozřejmé, u nás bylo třeba bojovat o každý sebemenší požadavek, neboť armáda byla považována většinou občanstva jen za nutné zlo a vojenská služba jen za velmi nepříjemnou zákonitou povinnost, ba dokonce za hrubý militarismus.“ Parlament zákon o branné výchově schválil 1. července 1937 s účinností od 1. září 1937. Branná výchova se na jeho základě stala součástí veřejné péče o výchovu a vzdělání. Zahrnovala brannou přípravu mravní, naučnou a tělesnou, výcvik v pomocných a ochranných službách, zejména výcvik v civilní protiletectvé ochraně (CPO) a branný výcvik. Stala se povinnou pro všechny občany, muže i ženy, a to od začátku školní docházky až do konce roku, v němž dosáhli 30. roku věku. Výcviku CPO podléhaly soby do 50 let. Realizace zákona padla především na bedra branných a tělovýchovných organizací. Rok 1938 probíhal ve znamení celé řady branných aktivit, které měly demonstrovat připravenost národa k obraně vlasti. Nejmasovější akcí tohoto typu byl X. všesokolský slet. Narůstající mezinárodní i vnitrostátní politické napětí a blížící se tragický podzim, který vyvrcholil přijetím mnichovského diktátu, ale znemožnily, aby ustanovení zákona vstoupila do praxe.

1. Sokol a legionář, brigádní generál Antonín Mikuláš Číla, při projevu k dejvíckým sokolům v roce 1938
2. Dorostenci dejvíckého Sokola na Prašném mostě v roce 1938
3. V roce 1932 používali dorostenci světlé kroje
4. Cvičení mužů na IX. všesokolském sletu v roce 1932
5. Cvičení žen na IX. všesokolském sletu v roce 1932

X. VŠESOKOLSKÝ SLET 1938

Situace Československa se po roce 1933, kdy v sousedním Německu došlo k nástupu nacistů k moci, rok od roku zhoršovala. Boj o existenci samostatného československého státu vyvrcholil v roce 1938. V atmosféře plné nejistoty, strachu o osud republiky i odhodlání ji bránit probíhaly přípravy X. všesokolského sletu, který se pro všechny stal symbolem připravenosti k obraně vlasti. Slet dorostu, jež se konal na přelomu června a července, nazval francouzský spisovatel Jules Romains „*bohoslužbou svobody*“. Před sletem neslo 42 000 běžců tzv. rozestavným během (štafetou) sletový oheň s cílem v deseti místech pohraničí. Smyslem běhu bylo přinést poselství o sletu až na hranice státu. Do příprav běhu zasáhl osud, jako by chtěl naznačit truchlivé události příštích měsíců. Dne 21. září 1937, kdy měl být běh v Praze odstartován, procházel po jeho trase smuteční průvod loučící se s prvním československým prezidentem T. G. Masarykem.

Vlastní slet, jehož program zhlédlo téměř dva a půl milionu diváků, se stal obrovskou demonstrací odhodlání celého národa bránit se nacistické agresi. Na sletu se podílelo téměř 350 000 cvičenců a cvičenek. Součástí sletu byly i IV. středoškolské hry, v rámci kterých předvedlo 990 dorostenců z Baťovy školy práce ukázkou branné a předvojenské výchovy. Den brannosti měl zase ukázat, jak komplexně slouží Tyršova tělocvičná soustava brannosti národa. Vystoupili zvláště žáci, dorostenci, členstvo a vojáci. Každé cvičení bylo upraveno pro danou skupinu. Uvítání vojáků bylo zvláště srdečné.

Závěr sletu patřil 6. července opět vojenskému dni. Stejně jako před šesti lety vystoupily spojenecké armády československá, jugoslávská a rumunská. Československá armáda předvedla na úvod výsledek postupné motorizace. Řidiči motocyklů, osobních i nákladních automobilů ukazovali své dovednosti. Následovala pěchota, jízda, ženijní vojsko, to vše kombinované se sokolským cvičením vybraných vojenských jednotek. Vrcholem ukázek se stal průlet 132 letounů, v jejichž závěru předvedli své umění akrobatů v čele s „králem vzduchu“ Františkem Novákem. A pak již nastoupilo 2464 pěšáků s nasazenými bajonety, kteří zaplnili plochu stadionu, aby předvedli cvičení bez hudby. Před závěrečnou přehlídkou se prezentovalo ještě dělostřelectvo. Sletový památník uvádí, že na tribuny pro 200 000 lidí se na cvičení vojska vměstnalo až čtvrt milionu nadšených diváků.

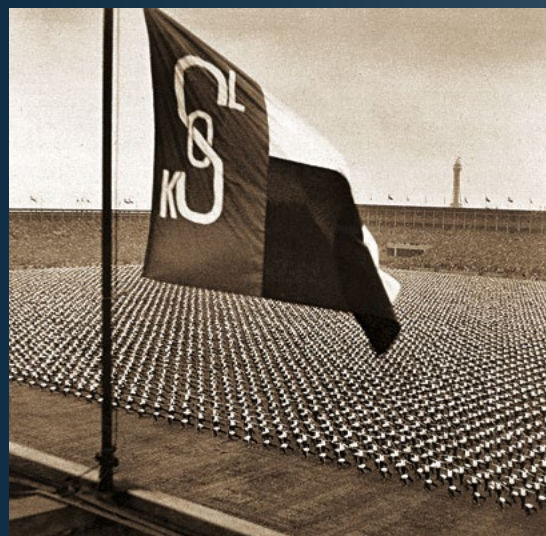
1. Působivá noční sletová scéna *Budovat a bránit* byla předváděna celkem devětkrát.
2. Praporek věnovaný v roce 1938 Československou obcí legionářskou sokolskému žactvu
3. V rámci X. všesokolského sletu proběhl v roce 1938 i Den brannosti.
4. Vztyčování státní vlajky na sletovém stadionu
5. Rozestavný (štafetový) běh se sletovým ohněm v roce 1937 v ulici Pod kaštany v Praze 6
6. Ve sletové scéně *Budovat a bránit* byly použity i protiletectvé světlometry.

Hlavním motivem X. všesokolského sletu byla v roce 1938 myšlenka semknutosti k obraně vlasti. Průvodu Prahou se dohromady zúčastnilo více než 200 000 sokolů a sokolek, na vlastním sletu na Strahově cvičilo dohromady přes 350 000 cvičenců a cvičenek. Sletová scéna, která byla předvedena večer po setmění za působivého nasvícení protiletceckých reflektorů, byla tentokrát příznačně nazvána *Budovat a bránit*.

Dne 3. července 1938 stanul na hlavní tribuně strahovského stadionu prezident Edvard Beneš s chotí a doprovodem. Závěrečným a nejmohutnějším cvičením dne se stala prostná téměř 30 000 mužů, podmalovaná husitským chorálem a uzavřena přísahou republiky. Právě skladba *Přísaha republiky* se stala symbolem celého X. všesokolského sletu. Závěr cvičení proběhl za doprovodu těchto slov: „*V této velké chvíli vzpomínáme bratři, kteří vzdálení domova přinášeli mu oběť – za věčná práva a svobodu, ve věřavě nenávistných bojů – a přece jen zvítězili. Hle jejich památka nás sílí, proto nikdo z nich nezemřel nadarmo. Stojíme pevně na jejich místech připraveni s novou silou za lepší příští své drahé vlasti i bojovat. Stráž nás volá, bratři, vztáhněte své paže, pevně obejmeme krásnou svoji zem. Lásku k míru, klidu v srdci svého lidu věčně zachováme sami proti všem. Kdož se bojí vyhýbáte, kdo se svého práva vzdáte, kdo se matky odříkáte? Zde jsme vládci. Zhynete jak zemězrádci!*“

Skladba Františka Pecháčka na hudbu Jana Seeháka se opakovala i v následujících dvou sletových dnech a sklídila vždy obrovský úspěch. O osudu vlasti ale rozhodli představitelé velmocí. Dne 29. září se v Mnichově setkali nejvyšší představitelé Německa, Itálie, Velké Británie a Francie. K boji odhodlaná a dobře připravená československá armáda byla na základě osudné Mnichovské dohody přinucena kapitulovat a bez boje vydat pohraniční oblasti státu nepříteli.

Mnozí z těch, kdo složili v červenci 1938 na sletovém stadionu symbolickou přísahu republiky, ji v následujících letech splnili v řadách domácího i zahraničního odboje.

15. února 1896, Záhornice u Městce Králové – 3. února 1944
Mauthausen

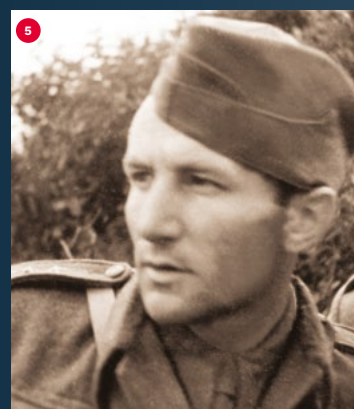
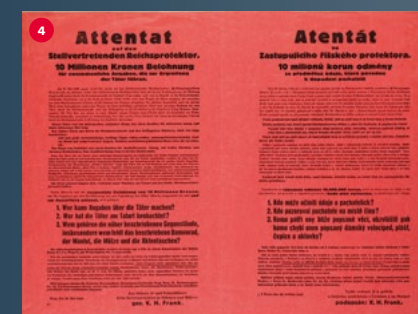
František Pecháček patřil mezi ty sokoly a sokolky, kteří v letech meziválečného Československa bezesbytku naplňovali Tyršovy ideály sokolské výchovy. Většinu mládí prožil v Nové Pace, kde v místním Sokole vynikal nejprve jako cvičenec na nářadí a později i jako úspěšný cvičitel dorostu i mužů. V listopadu 1918 vstoupil jako dobrovolník do sokolského I. pluku Stráže svobody, s nímž se v létě 1919 zúčastnil bojů na Slovensku. V roce 1919 vznikla Vojenská škola pro tělesnou výchovu, která potřebovala současně schopné instruktory i závodníky. Jedním z nich se stal v září 1920 i František Pecháček. Mohl se tak významným způsobem podílet na budování silné armády mladého státu a naplňovat tak i Tyršovu ideu sokolské brannosti. Souběžně s činností v československé branné moci se stal členem závodního gymnastického družstva ČOS, s nímž dosáhl řady mezinárodních úspěchů. V srpnu 1920 odcestoval na olympijské hry do belgických Antverp, kde mohl poprvé reprezentovat Československou republiku. Družstvo gymnastů získalo čtvrté místo. Zatímco olympijská medaile Františku Pecháčkovi o vlásek unikla, a nebyť chyby ve výkladu pravidel, patřil by patrně mezi první české zlaté olympijské medailisty, vynahradil si to o dva roky později na prvním poválečném mistrovství světa ve sportovní gymnastice v Lublani, odkud si odvezl zlaté medaile z hlavní soutěže družstev i z víceboje jednotlivců. V květnu 1928 opustil František Pecháček řady armády a naplno se začal věnovat práci v Československé obci sokolské, když převzal funkci učitele tělesné výchovy Stálých cvičitelských škol ČOS v Tyršově domě. Pro slavný X. všesokolský slet v roce 1938 připravil skladby *Sokolská brannost* a především *Přísaha republiky*. Po okupaci se zapojil do protinacistického odboje a stal se zemským velitelem odbojové organizace Obec sokolská v odboji. Významně se podílel na podpoře londýnských výsadkových skupin, osobně se stýkal s představiteli operace Anthropoid Josefem Gabčíkem a Janem Kubišem a spolu s Janem Zelenkou-Hajským patřil k nejrozhodnějším zastáncům Heydrichovy fyzické likvidace. Podílel se na ukrývání parašutistů z Velké Británie i na přípravách atentátu. Po zatčení statečně odolával mučení. Jeho manželka Emílie byla zavražděna 26. ledna 1943 v Mauthausenu. František Pecháček zemřel na stejném místě 3. února 1944.

1. Rotmistr František Pecháček na kurzu v britském Aldershot
2. František Pecháček při cvičení na hrazdě na mistrovství světa v Lublani v roce 1922, kde získal titul mistra světa.
3. František Pecháček na X. všesokolském sletu v roce 1938 při přípravě skladby *Přísaha republiky*

Po březnové okupaci českých zemí se v roce 1939 cesty sokolů rozdělily. Mnozí odcházeli do zahraničí, kde očekávali vznik zahraniční armády, podobně jako tomu bylo v letech první světové války. Řada dalších se rozhodla bojovat proti okupantům na domácí frontě. Od prvních dnů existence Protektorátu Čechy a Morava považovali nacisté české tělovýchovné organizace v čele se Sokolem za nepřátele říše. Oprávněně. Sokolové a sokolky se stali členy prakticky všech rodících se organizací domácího odboje. Kromě toho, že se zapojili do různých odbojových skupin, vytvořili i vlastní organizaci Obec sokolská v odboji. Její význam začal výrazně stoupat na sklonku jara 1940 při budování druhé odbojové garnitury. Dne 12. dubna 1941 nařídil K. H. Frank v zastoupení říšského protektora předsedovi protektorátní vlády, aby zastavil činnost Sokola. Byl to ale pouze první krok ve snaze o eliminaci sokolského odboje. Dne 27. září 1941 jmenoval Adolf Hitler zastupujícím říšským protektorem Reinharda Heydricha, který záhy vyhlásil stanné právo a rozpoutal krvavé represe proti českému odboji. Zásah proti sokolům gradoval v noci ze 7. na 8. října 1941, kdy byla zahájena takzvaná „Akce Sokol“. Byli při ní systematicky zatýkáni členové vedení sokolské obce, žup i funkcionáři sokolských jednot. Celkem bylo postiženo asi 1500 sokolů. Většina z nich byla transportována přes Malou pevnost v Terezíně do koncentračního tábora v Osvětimi. Ještě během vlny zatýkáni, 8. října 1941, podepsal Heydrich úřední výměr o rozpuštění České obce sokolské. Dnes si tento den připomínáme jako jeden z významných dnů České republiky – Památný den sokolstva. Heydrich se mohl domnívat, že je sokolská organizace sražena na kolena. Byl to ale omyl, který se mu měl stát již brzy osudným. Na krvavý teror reagovali představitelé československého exilu v Londýně rozhodnutím o přípravě atentátu na zastupujícího říšského protektora. V závěru roku 1941 byla do protektorátu vysazena skupina ANTHROPOID s úkolem zlikvidovat Heydricha. Napojení parašutistů na sokolský odboj se ukázalo pro realizaci atentátu jako rozhodující. Sokolové poskytli spolu s dalšími spolupracovníky oběma parašutistům ilegální byty v Praze a další potřebnou pomoc. Spolupráce na atentátu se stala nejvýznamnějším skutkem sokolského odboje.

Sokolové představovali rovněž důležitou součást všech složek zahraničního odboje. Našli bychom je mezi letci, pěšáky, tankisty i mezi parašutisty. Činnost zahraničního odboje navíc podporovaly i sokolské tělocvičné jednoty rozestřené po celém světě. V domácím i zahraničním odboji položilo život na 6000 sokolů a sokolek.

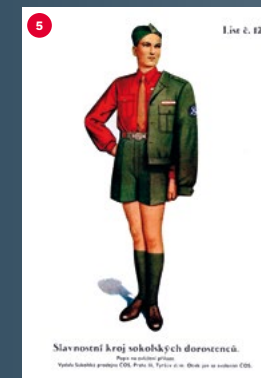
1. Velitel radikální odnože sokolského odboje, skupiny Říjen, Jan Zelenka-Hajský
2. Jan Kubiš s Josefem Gabčíkem přespávali i u rodiny Novákových v Libni. Osud celé rodiny se naplnil, spolu s dalšími sokoly, kteří pomáhali parašutistům, v Mauthausenu.
- 3.–4. Dne 27. května 1942 uskutečnili Jan Kubiš a Josef Gabčík atentát na Reinharda Heydricha.
5. Na východní frontě padl v bitvě u Sokolova velitel 1. roty, člen Sokola Mělník, nadporučík Otakar Jaroš.
6. I mezi letci ve Velké Británii se nacházela celá řada sokolů. Sokolská župa Zahraniční se rozhodla věnovat 311. čs. bombardovací peruti bojový praporek.

Uprostřed všeobecného nadšení z konce druhé světové války neprobíhala obnova Československé obce sokolské jednoduše. Organizace byla válkou velmi těžce oslabena. Usilovali-li Němci o likvidaci elity českého národa, v případě Sokola se jim tento cíl podařilo téměř realizovat. Muži a ženy, jejichž životy vyhasly na nacistických popravistiších a v koncentračních táborech, byli pro budoucí vývoj Sokola i státu nenahraditelní.

Sokol se dostal bezprostředně po válce do poněkud schizofrenní situace. Pro komunisty představoval jednoznačnou hrozbu, kterou se rozhodli eliminovat snahou o sjednocení veškeré tělovýchovy a sportu. To mělo v jejich pojetí především oslabit organizační strukturu Sokola. Projekt sjednocení ale v první fázi selhal, což vedlo komunisty k zintenzivnění snah o proniknutí do nitra sokolské organizace s cílem jejího ovládnutí. V prosinci 1946 doporučilo předsednictvo KSČ všem svým členům, aby vstoupili do sokolských jednot. Sokol byl přesto stále chápán jako organizace tvořící pevnou oporu demokracie a jako protiváha sílící komunistické moci.

Vnitropolitická krize ale již špela nezadržitelně ke svému vrcholu. Přes odpor vedení byl již 27. února 1948 ustaven akční výbor Sokola, v jehož čele stanuli exponenti KSČ. Teprve nedávno do Sokola vstoupivší komunisté se náhle stali samozvanou, ale všemocnou příslovečnou pátou kolonou. Akční výbor rozpoutal čistku, které padl za oběť jako první starosta Antonín Hřebík. Záhy došlo k zakládání akčních výborů i v župách a jednotách. V této atmosféře vrcholily přípravy XI. všesokolského sletu. I přes vynucený odchod řady činovníků zůstávala část demokraticky smýšlejícího jádra. Po mnoha nelehkých diskusích, zda slet zrušit či uspořádat, bylo rozhodnuto ve prospěch sletu. Sokolové se přes veškerá rizika rozhodli, že slet si ukrást nedají a poskytnou především mládeži poslední příležitost poznat sokolskou sílu, nadšení a ducha. Tento cíl se podařilo naplnit lépe, než kdokoliv očekával.

Bezprostředně po skončení sletu volení členové předsednictva rezignovali. Ačkoliv název Sokol existoval i nadále, tradiční organizace tímto de facto zanikla. Přijetí zákona o organizaci tělesné výchovy a sportu v prosinci 1952 znamenalo zrušení jednotné organizace Sokol. Sokolská organizace přestala po devadesáti letech existovat. V březnu 1957 byl zřízen Československý svaz tělesné výchovy, který ovládal veškerou tělovýchovu až do roku 1990.

1. Dejevícké sokolky během slavnostního průvodu Prahou v roce 1948
2. Průvod Prahou při XI. všesokolském sletu byl labutí písní sokolského hnutí.
3. Reakce Klementa Gottwalda na provolávaná hesla byla z jeho tváře jasně čitelná.
4. Sletový průvod se stal největší poúnorovou demonstrací, která zpochybnila tvrzení komunistické propagandy, že nástup totality je vítězstvím všeho lidu.
5. Branná role Sokola byla zdůrazněna i podobou krojů.

24. října 1890 Praha-Karlín – 11. ledna 1991 Schenectady (USA)

Žádná ze sokolek nezanechala v Sokole tak hlubokou stopu jako právě Marie Provazníková. Absolventka Univerzity Karlovy byla povoláním středoškolskou profesorkou tělocviku. Od dětství byla členkou Sokola Karlín a po první světové válce se stala členkou náčelnictva žen Československé obce sokolské. Spolu s Jindřichem Vaníčkem se stali ikonami sokolského hnutí. Jako náčelnice celé sokolské obce se zasazovala o rovnoprávné postavení žen a podílela se na přípravách všesokolských sletů v letech 1932, 1938 a 1948. Zejména sletové vystoupení žen roku 1938 s proslulým rejem 30 000 cvičenek přineslo Marii Provazníkové velké uznání a slávu. Za války pomáhala rodinám popravených a vězňů sokolů. Po únorovém převratu patřila mezi zásadní odpůrce nastupující komunistické moci. Na rozdíl od mnoha jiných nečekala na temnou budoucnost, v jejím případě spojenou minimálně s mnohaletým žalářem. Krátce po sletu 1948 vedla ženské sokolské družstvo na olympijské hry v Londýně. Z nich se do Československa již nevrátila. Spolu s několika dalšími členy výpravy se stali prvními olympijskými politickými uprchlíky. V prosinci 1948 odešla do Spojených států. Odsud začala okamžitě organizovat zahraniční sokolstvo, čemuž zasvětila dalších 42 let svého života. V New Jersey pracovala jako profesorka tělocviku, mimo to se ale nadále věnovala Sokolu. Pomáhala založit Ústředí československého sokolstva v zahraničí, které si předsevzalo chránit sokolský odkaz tak dlouho, dokud v Československu nepominou totalitní poměry. Uchování a pěstování sokolských demokratických idejí považovala za jeden ze svých životních úkolů, jak mimo jiné prokázala již mezi lety 1939–1945 a 1945–1948. Ke stému výročí založení Sokola se uskutečnil v roce 1962 první zahraniční slet ve Vídni, na který navázalo dalších šest sletů uspořádaných v Montrealu, Curychu a Paříži. Sokolové se setkávali napříč kontinenty, pořádali župní slety, letní tábory, srazy a cvičitelské kurzy.

Události roku 1989 v Československu naplňovaly Marii Provazníkovou velkým zadostiučiněním, do své vlasti se již ale nestihla podívat. Během příprav na cestu začátkem roku 1991 zemřela.

1. Náčelnice Československé obce sokolské Marie Provazníková spolu se starostou Antonínem Hřebíkem při přijetí sokolů prezidentem Edvardem Benešem v roce 1946. O pouhé dva roky později skončili oba představitelé Sokola v exilu.
2. Cvičení 30 000 žen při X. všesokolského sletu v roce 1938 bylo jednou z nejslavnějších skladeb pod vedením Marie Provazníkové.

První pokus o obnovu samostatného Sokola se uskutečnil v období Pražského jara 1968. Po srpnové invazi armád Varšavské smlouvy a během následné normalizace však byly veškeré podobné snahy marné. O 20 let později se blížil pád východoevropských totalitních režimů. V průběhu roku 1989 se scházeli bývalí představitelé obce sokolské a dokonce se nacvičovalo na slet zahraničního sokolstva v Paříži. Bezprostředně po 17. listopadu 1989 začali sokolové usilovat o obnovu své organizace. V lednu 1990 se na pražském Výstavišti na ustavujícím sjezdu Československé obce sokolské sešlo na 3000 sokolů a sokolek. Spontánně se začaly obnovovat sokolské jednoty a záhy i župy. Zraky všech se upíraly k toužebně očekávanému návratu na strahovský stadion. XII. všesokolský slet se uskutečnil v létě 1994 a pro všechny se stal důkazem, že Sokol opět žije a navazuje na hodnoty a tradice nejslavnější české tělocvičné organizace.

Idea Tyršovy sokolské brannosti nachází odezvu i dnes. Řada sokolů a sokolek se, i díky výchově vycházející ze sokolských vlasteneckých ideálů, stává příslušníky Armády České republiky. Navazují tak na tradici československých legií i meziválečného Československa, kdy byli vojáci i důstojníci ve velké většině členy Sokola. I dnes patří mezi sokoly řada vojáků, důstojníků i generálů. Nejviditelnějším dokladem spolupráce mezi Českou obcí sokolskou a Armádou České republiky je čestná jednotka České obce sokolské – Sokolská stráž. Navazuje na historii jednotky, která vznikla v říjnu 1918, aby se ujala ochrany Pražského hradu. Obnovena byla v roce 2014 při příležitosti 96. výročí vzniku Hradní stráže. Díky spolupráci s Hradní stráží procházejí sokolové a sokolky před vstupem do Sokolské stráže každoročně výcvikem v pořadové přípravě. Mezi hlavní úkoly dnes již více než dvousetčlenné čestné jednotky patří organizace slavnostních, pietních a smutečních aktů, sokolských průvodů a slavností. Sokolská stráž sdružuje krojované sokoly napříč republikou a pečuje o zachování sokolství jako součásti českého kulturního dědictví. V roce 2024 bylo podepsáno memorandum o spolupráci mezi Ministerstvem obrany České republiky a Českou obcí sokolskou, jehož cílem je prohloubení spolupráce obou tradičních partnerů. Tyršův ideál všestranné výchovy směřující k harmonii krásy těla i ducha vedoucí sokoly a sokolky ke smyslu pro čest, morálku, etiku, fair play a k lásce k vlasti, který byl jedním z důležitých předpokladů pro vznik legií v letech první světové války i pro vznik Československé republiky v říjnu 1918, je vysoce aktuální i v současnosti.

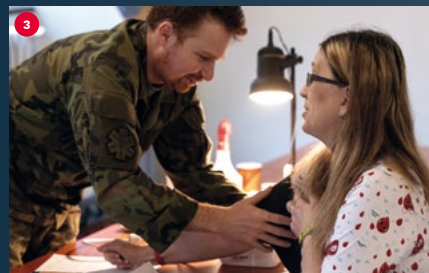
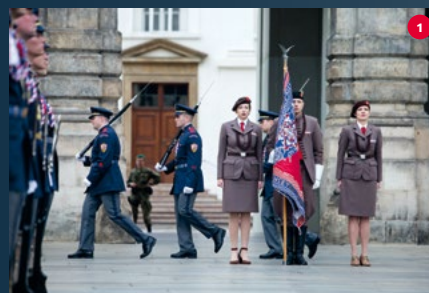
1. Pohlednice ke sletu Amerického Sokola v červnu 1949
2. Cvičenci T. J. Sokol Masaryk Montreal po projevu starosty Antonína Hřebíka v roce 1955
3. XII. všesokolský slet znamenal v roce 1994 slavný návrat na Strahovský stadion.
4. XVI. všesokolský slet 2018 proběhl v roce stého výročí vzniku Československa.
5. Výcvik Sokolské stráže vedou sokolové z řad Hradní stráže.
6. Bývalá starostka Městské části Praha 2 a dnes ministryně obrany Jana Černochová spolu s Dagmar Evaldovou při odhalování pamětní desky věnované sokolské rodině Evaldových v září 2021

ČESKÁ OBEC SOKOLSKÁ V ROCE 2024

Česká obec sokolská dnes sdružuje v 42 župách a více než 1000 tělocvičných jednotách na 160 000 cvičenců a cvičenek. Stejně jako před 162 lety se ale nejedná jen o čistě tělovýchovnou organizaci. Tělesná výchova a sport jsou sice logickým základem činnosti Sokola, neméně významná je ale i činnost vzdělávací, která všem sokolům a sokolkám připomíná původní myšlenky zakladatelů Sokola i slavný odkaz jejich pokračovatelů. Stejně jako v minulosti, i dnes Sokol přináší pohyb a sport pro každého, bez rozdílu věku a příjmu. Rozvíjí tělesnou zdatnost svých členů i ostatních. Pohyb považuje za součást zdravého životního stylu. Sokol je vlastenecký v nejlepšího slova smyslu, své členy vede k lásce k rodné zemi a k úctě k duchovnímu dědictví našeho národa. Sokol je i přes svůj pokročilý věk moderní a mladou organizací, jejíž většinu členské základny představují cvičenci a cvičenky do 26 let.

XVII. všesokolský slet, který hostí Praha od 30. června do 5. července 2024, je největší sportovně-kulturně-společensko-událostí v České republice. V metropoli se schází na 20 000 cvičenců a cvičenek ze všech koutů republiky i ze zahraničí a okolo 50 000 diváků. Do projektů spojených se sletem se během celého roku v regionech a v Praze zapojí téměř 100 000 sokolů.

Nedílnou součástí sletů jsou i Dny sokolské kultury, během nichž se prezentují sokolské divadelní, folklorní, pěvecké a další soubory. Již od svého vzniku v roce 1862 se sokolské hnutí nevěnuje pouze tělocvičné činnosti, ale zaměřuje se na celkový rozvoj těla i ducha ve smyslu starořecké kalokagathie. Podtitulem XVII. všesokolského sletu je slovo „spojuje“ – na sletu se navzájem propojují generace, lidé z různých krajů i zemí, historie se současností i umění se sportem.

1. Sokolská stráž uchovává tradice sokolské organizace nejen v rámci řady oficiálních příležitostí.
2. Fyzická i psychická odolnost patří mezi vlastnosti, které sokolové ukazují na všesokolských sletech již více než 140 let.
3. Sokolové se snaží pomáhat společnosti i v rámci projektu *Sokolská kapka krve*.
4. K historii i současnosti Sokola patří neodmyslitelně i divadelní, pěvecké, folklorní a další umělecké soubory.
- 5.-6. Heslo XVII. všesokolského sletu odkazuje ke skutečnosti, že slet **spojuje!** generace sokolů a sokolek, umění se sportem, regiony, výkonnostní sportovce s lidmi, kteří sportují pro radost, a samozřejmě historii se současností.

Autor výstavy: plk. Mgr. Michal Burian, Ph.D.
Fotografie: VHÚ Praha, VÚA-VHA, Sběrka ČOS
Grafické řešení: Zdeněk Mareš
Jazyková redakce: Milena Krejssová, Kamil Novák
© Ministerstvo obrany ČR – VHÚ Praha, 2024